

કાશ્મીરમાં હિંસક દેખાવો : અથડામણમાં એકનું મોત

સૈયદ અલીશાહ ગિલાની, મિરવાઈ સહિત અનેક કટ્ટરપંથી અલગતાવાદી નેતાઓ નજરકેદ હેઠળ : સ્થિતિ વિસ્ફોટક

શ્રીનગર, તા. ૧૮ જમ્મુ-કાશ્મીરમાં હિંસાનો દોર આજે પણ યથાવત રીતે જારી રહ્યો હતો. નવેસરની અથડામણથી સમગ્ર જમ્મુ કાશ્મીર હચમચી ઉઠ્યું છે. જમ્મુ કાશ્મીર પોલીસે જે કેએલએફના ચેરમેન યાસીન મલિકની અટકાયત કરી હતી. આ ઉપરાંત સામાજિક કાર્યકર સ્વામી

અગ્નિવેશની પણ અટકાયત કરાઈ હતી. તેઓએ મધ્ય કાશ્મીરના બડગામમાં કુચ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો ત્યારે હિંસા ભડકી ઉઠી હતી. અન્ય બે લોકો પણ ઘાયલ થયા હતા. આ સમાહની શરૂઆતમાં દક્ષિણ કાશ્મીરના ત્રાલમાં આર્મી ઓપરેશનમાં બે યુવાનોના મોત

મસરત સાત દિવસના રિમાન્ડ પર

શ્રીનગર, તા. ૧૮ ઢાલમાં રેલીમાં પાકિસ્તાની ધ્વજ લહેરાવવા અને પાકિસ્તાની તરફી સુનોચ્યાર કરનાર કટ્ટરપંથી લીડર મસરત આલમને સાત દિવસ માટે પોલીસ કસ્ટડીમાં લઈ લેવાનો કોર્ટે આજે આદેશ કર્યો હતો. અને ઉલ્લેખનીય છે કે ગઈકાલે જ અલગતાવાદી કટ્ટરપંથી નેતા સૈયદ અલી સાહ ગિલાની અને મસરત આલમની ધરપકડ કરીને તેમને નજર કેદમાં પકડી લેવામાં આવ્યા હતા. જોકે, તેમને નજરકેદમાં પકડી લેવામાં આવ્યા બાદ જમ્મુ કાશ્મીરના કેટલાક ભાગોમાં હિંસા ભડકી ઉઠી હતી. હિંસક અથડામણમાં પોલીસ જવાન સહિત ૨૦થી વધુ લોકો ઘાયલ થયા હતા. ઢાલમાં ભારે અંધારૂં થઈ ફેલાઈ ગઈ છે. મસરત અને ગિલાનીને નજરકેદમાં પકડી લેવામાં આવ્યા બાદ મિરવાઈજ ઉમર ફારુકના નેતૃત્વમાં દેખાવકારોએ ત્રાલ તરફ આગે કૂચ કરી હતી. જેને લઈને પણ હિંસા ભડકી ઉઠી હતી. આર્મી ઓપરેશનમાં યુવાનાના મોત અને પોલીસ પગલાની તરફી નારાબાજ બાદ આ પગલુ લેવામાં આવ્યું હતું. રેલીનો દેશભરમાં વિરોધ થયો હતો. આ મામલે પોલીસે કેસ દાખલ પણ કર્યો હતો.

રહ્યા છે કે મુસ્લિમ વ્યક્તિ આતંકવાદી નહીં બલકે નાગરિક હોવો. બીજા બાજુ મિરવાઈજે ત્રાલ એન્કાઉન્ટરમાં તપાસની માંગ કરી છે. સાથે સાથે એન્કાઉન્ટર પોલીસને પરત ખેંચી લેવાની માંગણી કરી છે. ગઈકાલે શુક્રવારે મસરત અને ગિલાનીની ધરપકડના કારણે ફરી એકવાર વિસ્ફોટક સ્થિતિ ઉભી થઈ ગઈ હતી. સાવચેતીના તમામ પગલા લેવામાં આવી ચુક્યા છે. બન્ને નેતાઓ ગુરુવાર મોડી રાત્રેથી જ નજર કેદમાં રાખવામાં આવ્યા હતા. જોકે શુક્રવારે મોડી રાત્રે મસરતને સાત દિવસ માટે પોલીસ કસ્ટડીમાં રીમાન્ડ પર લેવાનો આદેશ કોર્ટે દ્વારા જારી કરવામાં આવ્યો હતો. શુક્રવારે દક્ષિણ કાશ્મીરમાં ત્રાલ ખાતે રેલીમાં ભાગ લે તે પહેલા બન્ને નેતાઓને નજર કેદમાં લઈ લેવામાં આવ્યા હતા. જેથી તેમના સમર્થકોમાં નારાજગીનું મોજુ ફરી વળ્યું હતું. બુધવારના દિવસે આલમની રેલીમાં પાકિસ્તાની ધ્વજ લહેરાવવા અને પાકિસ્તાની તરફી નારાબાજ બાદ આ પગલુ લેવામાં આવ્યું હતું. રેલીનો દેશભરમાં વિરોધ થયો હતો. આ મામલે પોલીસે કેસ દાખલ પણ કર્યો હતો.

રાહુલ ગાંધીનું આજે વિશાળ કિસાન રેલીને સંબોધન

નવી દિલ્હી, તા. ૧૮ રાષ્ટ્રીય પાટનગર દિલ્હીમાં કોંગ્રેસની વિશાળ કિસાન રેલીના એક દિવસ પહેલાં બે મહિનાની લાંબી રજા બાદ ઢાલમાં જ પરત ફરેલા કોંગ્રેસના યુવરાજ રાહુલ ગાંધી આજે પ્રથમ વખત જાહેરમાં દેખાઈ ઈને ખેડૂતો સાથે વાતચીત કરી હતી. રાહુલે ખેડૂતોના પ્રતિનિધીઓ સાથે વ્યાપક ચર્ચા કરી હતી. તેમની રજૂઆત ગંભીરનાર પૂર્વક સાંભળી હતી. રાહુલ ગાંધીની સાથે રાજસ્થાન પીસીસીના વડા સચિન પાયલટ પણ હતા. ઉત્તરપ્રદેશ, હરિયાણા, રાજસ્થાન, પંજાબ, મધ્યપ્રદેશ સહિતના રાજ્યોમાંથી આવેલા ખેડૂતોના પ્રતિનિધિ મંડળ સાથે તેઓએ વાતચીત કરી હતી. તેમના નિવાસ

સ્થાન પર ખેડૂતોના પ્રતિનિધિઓ સાથે આ વાતચીત થઈ હતી. પ્રતિનિધિ મંડળમાં ભદ્રાપરસોલ ગામમાંથી ખેડૂતો પણ હતા. જ્યાં રાહુલ ગાંધીએ ૨૦૧૧ માં પદયાત્રા યોજી હતી. ખેડૂતોની જમીન બળજબરીપૂર્વક પકડાઈ લેવાનો મુદ્દો આમાં ચમક્યો હતો. હવે આવતીકાલે કિસાન રેલીને ઐતિહાસિક બનાવવાના પ્રયાસ કરવામાં આવી શકે છે. દેશભરમાંથી લાખો ખેડૂતો દિલ્હી પહોંચે તેવી વકી છે. ઢાલમાં જે રીતે કમોસમી વરસાદ બાદ પેકેજ જાહેર કરવામાં અને ખેડૂતોને રાહત આપવામાં વિવંબ થઈ રહ્યો છે તેને જોતાં આવતીકાલની રેલી ઐતિહાસિક બની શકે છે. ભાજપ તમામ નાના ખેડૂતો પાસેથી

જમીન લઈ લેવાના મૂડમાં દેખાઈ રહી છે. મોટી સરકારની ખેડૂત વિરોધી અને ગરીબ વિરોધી નીતિ સામે દેખાવાના ભાગરૂપે કિસાન ગાંધી લાંબા સમય સુધી રાજનિતીથી બજેટ સત્રના બીજા તબક્કાની શરૂઆત થઈ રહી છે ત્યારે કિસાન રેલી મહત્વપૂર્ણ રહી શકે છે. રાહુલ ગાંધી લાંબા સમય સુધી રાજનિતીથી શરૂઆત થઈ રહી છે ત્યારે કિસાન રેલી મહત્વપૂર્ણ રહી શકે છે. રાહુલ ગાંધી લાંબા સમય સુધી રાજનિતીથી દુર રહ્યા બાદ ઢાલમાં પરત ફર્યા છે. આજે સવારથી મોટી સંખ્યામાં ખેડૂતો તેમના આવાસ પર પહોંચ્યા હતા. દેશના જુદા જુદા ભાગોમાંથી ખેડૂતો પહોંચ્યા હતા. ઢાલમાં દેશના મોટા ભાગના વિસ્તારોમાં કમોસમી વરસાદ અને કરા પડવાના કારણે ખેડૂતોને વ્યાપક નુકસાન પાકમાં થયું છે. આ ઉપરાંત જમીન બિલને લઈને પણ ખેડૂતો નાપુશ દેખાઈ રહ્યા છે. આવનાર દિવસોમાં કોંગ્રેસ ખેડૂતોના મુદ્દાને યુગવાચી યોજના ધરાવે છે. કોંગ્રેસ પ્રમુખ સોનિયા ગાંધી ઢાલમાં રાહુલની ગેરહાજરીમાં કમોસમી વરસાદ થયા બાદ દેશના જુદા જુદા રાજ્યોમાં જઈને ખેડૂતોની સ્થિતિને જાણવાના પ્રયાસો કરતા નજરે પડ્યા હતા. જોકે હવે રાહુલને સુખ્ય જવાબદારી સોંપવામાં આવે તેવી શક્યતા છે. કોંગ્રેસના નેતાઓ રાહુલને કિસાન રેલી મારફતે જોરદારીતે પ્રોજેક્ટ કરવામાં આવે તે જરૂરી છે. કોંગ્રેસના યુવરાજ રાહુલે છેલ્લા બે મહિનાથી કામથી દુર રહ્યા હતા. ૨૦મી ફેબ્રુઆરીના દિવસે સંસદનું બજેટ સત્ર શરૂ થયું ત્યારે તેમની રજાની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી. કોંગ્રેસના ટોપના નેતાઓ પણ રાહુલની વાપસીને લઈને દુવિધાની સ્થિતિમાં હતા. તેમની ગેરહાજરીના કારણે કોંગ્રેસના સભ્યોને અપમાનની સ્થિતિનો સામનો કરવો પડી રહ્યો હતો. ભાજપ સહિતના રાજકીય પક્ષો તેમના પર પ્રહાર કરી રહ્યા હતા. હવે કોંગ્રેસની ભાવિ યોજના શુરુ છે. તે બાબત પર તમામની નજર રહેશે. ૪૪ વર્ષીય રાહુલ ગાંધી સંસદના બજેટ સત્ર બાદથી ગેરહાજર હતા.

નરેન્દ્ર મોદી ત્રણ દેશોના પ્રવાસેથી અંતે પરત ફર્યા

નવી દિલ્હી, તા. ૧૮ વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી ત્રણ દેશોની આંતરરાષ્ટ્રીય યાત્રા પૂર્ણ કરીને આજે વહેલી સવારે સ્વદેશ પરત ફર્યા હતા. દિલ્હી ભાજપના વડા સતીશ ઉપાધ્યાય અને પાર્ટીના અન્ય સભ્યો તેમના સ્વાગત માટે પાલમ વિમાનની મથકે પહોંચ્યા હતા. પશ્ચિમ તરફ નેતાઓ પણ હાજર રહ્યા હતા. વાનકુવરથી નવી દિલ્હી પરત ફરતી વેળા મોદીનું વિમાન થોડાક સમય માટે ફેફડકુટ્ટમાં રોકાયું હતું. વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીએ ગઈકાલે ત્રણ દેશોની આંતરરાષ્ટ્રીય યાત્રાને સમેટી લીધી હતી અને સ્વદેશ આવવા માટે રવાના થયા હતા. કેનેડિયન શહેર વાનકુવરથી મોદી સ્વદેશ માટે રવાના થયા હતા. મોટી ત્રણ દેશોની યાત્રા દરમિયાન સૌથી પહેલા ફ્રાંસ ત્યારબાદ જર્મની અને અંતે કેનેડામાં પહોંચ્યા હતા જ્યાં જુદા જુદા કાર્યક્રમોમાં જોડાયા હતા. સર્વોચ્ચસ્તરે વાતચીત કરી હતી. શ્રેણીબદ્ધ સમજૂતિઓ પણ કરી હતી. ભારત અને કેનેડા વચ્ચેના સંબંધો આ યાત્રાથી વધુ મજબૂત થશે તેમની યાત્રાને સમેટતા મોદીએ કહ્યું હતું. મોદીએ વ્હી એપ્રિલે ફ્રાંસથી તેમની નવ દિવસની યાત્રા શરૂ કરી હતી. ત્યારબાદ તેઓ જર્મની ગયા હતા ત્યાંથી તેઓ કેનેડા ગયા હતા. તેઓ કેનેડામાં ઓહાવા, ટોરોન્ટો અને વાનકુવરમાં ગયા હતા. ૩૬ રાફેલ તથા વિમાનોની ખરીદીની જાહેરાત કરવામાં આવી છે. ફ્રાંસ પાસેથી આ વિમાનો ખરીદાશે. કેનેડા પાસેથી પાંચ વર્ષ માટે યુરેનિયમનો પુરવઠો મળશે. મોદી વિવિધ દેશોની ઢાલમાં યાત્રા કરીને આવ્યા છે. તેમની વિશ્વમંડળ પ્રવેશ થઈ રહી છે.

પાકિસ્તાની સેનાને સહાયતા કરવાની હાફિઝની કબુલાત

ઈસ્લામાબાદ, તા. ૧૮ પ્રતિબંધિત જમાત ઉલ દાવાના લીડર હાફિઝ સઈદે આજે કબુલાત કરી હતી કે, તેમના સંગઠને જમ્મુ-કાશ્મીરમાં જેહાદ છડવામાં પાકિસ્તાની સેનાની પૂરતી મદદ કરી છે. એક ટીવી ઈન્ટરવ્યુ દરમિયાન હાફિઝ સઈદે કહ્યું છે કે, અમે પાકિસ્તાની સરકાર અને પાકિસ્તાની સેનાને કાશ્મીરના લોકોની મદદ કરવામાં તેમના પ્રયાસોમાં મદદરૂપ થઈ રહ્યા છીએ. અમે આને જેહાદ તરીકે ગણી રહ્યા છીએ. જમ્મુ-કાશ્મીર સરકાર દ્વારા કટ્ટરપંથી લીડર મસરત આલમની ધરપકડના મુદ્દે વાત કરતાં આ મુજબની વાત કરી હતી. શુક્રવારના દિવસે અલગતાવાદી લીડર મસરત આલમની ધરપકડ કરાઈ હતી. શહેરના હબ્બાકાદલ વિસ્તારમાં પોતાના આવાસથી દેશદ્રોહના આરોપસર મસરતની ધરપકડ કરાઈ હતી. દરમિયાન કાશ્મીરમાં હિંસક વિરોધ પ્રદર્શનો દોર આજે પણ યથાવત રીતે જારી રહ્યો હતો. જમાત ઉલ દાવાના લીડર હાફિઝ સઈદે એમ પણ કહ્યું હતું કે, કાશ્મીરના લોકોની સ્વતંત્રતા માટે પ્રયાસ કરાઈ રહ્યા છે. સઈદે એમ પણ કહ્યું છે કે, પાકિસ્તાન અને તેની સરકાર હંમેશા કહેતી આવી છે કે કાશ્મીરના લોકોને તેમના અધિકારો મળવા જોઈએ. પાકિસ્તાન સરકારને કોઈ પણ સફળતા હાથ લાગી રહી નથી. મસરત આલમની ધરપકડને પણ રોકી શકી નથી. હાફિઝ સઈદે કટ્ટરપંથી લીડર પૈકીના એક તરીકે છે. ભારત સરકાર કાશ્મીરી લોકોને હંદસંતમાં મુકવાના પ્રયાસ કરી રહી છે. પાકિસ્તાની ચેનલ-૨૪ સાથેની વાતચીતમાં સઈદે કહ્યું હતું કે, કાશ્મીરમાં લાખો લોકો સ્વતંત્રતાની માંગ કરી રહ્યા છે. જો ભારત સરકાર ગોળીબાર કરશે તો અમે આવી જ રીતે જવાબ આપીશું.

સોનાની આયાતમાં આશરે ૮૪ ટકાનો વધારો નોંધાયો

નવી દિલ્હી, તા. ૧૮ સોનાની આયાતમાં ૮૩.૮૬ ટકાનો ઉલ્લેખનીય વધારો થયો છે. વાર્ષિક આધાર પર આ વધારો નોંધાયો છે. સોનાની આયાતમાં વધારો થવા માટેના કેટલાક કારણો જવાબદાર છે. જે પૈકી સોનાની કિંમતમાં ઘટાડો અને આરબીઆઈ દ્વારા મુકવામાં આવેલા નિયંત્રણો સામેલ છે. વર્ષ ૨૦૧૪ માં આ જ મહિનામાં સોનાની આયાત ૨.૫૭ અબજ ડોલર રહી હતી. ફેબ્રુઆરી મહિનામાં આયાતનો આંકડો ૪૮.૭૮ ટકા વધ્યો હતો અને આંકડો ૧.૯૮ અબજ ડોલર રહ્યો હતો. સોનાની આયાતમાં વધારો થવાને કારણે સ્થિતિ બદલાય તેવી શક્યતા છે. વર્તમાન ખાતાકીય ખાદ્ય પર તેની માટી અસર થઈ શકે છે. રીઝર્વ બેંક અને સરકારે ભારપૂર્વક કહ્યું છે કે સીએડી સપાટી સાનુકુળ છે. પરંતુ સોનાની આયાતમાં વધારો નવેસરની ચિંતા ઉપજાવે છે. સોનાની આયાતમાં વધારો થતા માર્ચ મહિનામાં વેપાર ખાદ્ય સતત વધી ગઈ છે. જે ૧૧.૭૮ અબજ ડોલર રહી છે. જે ચાર વર્ષની ઉંચી સપાટી છે.

બિહાર ચૂંટણી પહેલા અપર કાસ્ટને ખુશ કરવાના પ્રયાસ

પટણા, તા. ૧૮ બિહારમાં વિધાનસભાની ચૂંટણી પહેલા અપર કાસ્ટને ખુશ કરવાના તમામ પ્રયાસ બિહારના મુખ્યપ્રધાન નિતીશ કુમાર કરવા ઈચ્છુક છે. નિતીશ કુમાર ચૂંટણી પહેલા રાહત જાહેર કરવા માંગે છે. વિધાનસભાની ચૂંટણી પહેલા જ બિહારમાં અપર કાસ્ટ સમુદાયના નબળા વર્ગને સ્કોલરશીપ અને અન્ય નાણાકીય રાહતો જાહેર કરવામાં આવે તેવી શક્યતા છે. અપર કાસ્ટની આર્થિક અને શૈક્ષણિક સ્થિતિમાં અભ્યાસ કરવા માટે રચવામાં આવેલા અપર કાસ્ટ કમીશન હવે ટુંક સમયમાં તેના અહેવાલને સોંપે તેવી શક્યતા છે. મુખ્ય પ્રધાન નિતીશ કુમારે કહ્યું છે કે જ્યાં સુધી રાજ્ય સરકારને અહેવાલ સુપ્રત કરવામાં આવશે નહીં ત્યાં સુધી કોઈ પણ વાત કરવી મુશ્કેલ રહેશે. જોકે સ્કોલરશીપ સુવિધા આપવાનો સંકેત નિતીશ કુમારે આપ્યો છે. કુમારે કહ્યું હતું કે ટુંક સમયમાં આ સંબંધમાં નિર્ણય કરવામાં આવનાર છે. અપર કાસ્ટની અંદર આર્થિક રીતે નબળા વર્ગના લોકોને ઓળખી કાઢવા માટે કમીશન એશિયન ડેવલપમેન્ટ રીસર્ચ સંસ્થાની મદદ લીધી છે. બિહારમાં ૧૫ ટકા મતદારો પૈકી ૨૧ ટકા મતદારો હિન્દુ અને મુસ્લિમ સમુદાયમાં અપર કાસ્ટની છે. તે જોતા ચૂંટણીમાં તેમની ચાવીરૂપ ભૂમિકા રહી શકે છે. મુસ્લિમ સમુદાયના લોકો પણ અપર કાસ્ટમાં રહેલા છે. બિહારમાં નવા રાજકીય સમીકરણ રચાવાના સંકેત દેખાઈ રહ્યા છે. કારણ કે જનતા પરિવારમાં મજૂર થઈ જતા ઢાલમાં ચાલી રહેલી અટકળોનો અંત આવી ગયો છે. બિહારમાં ભાજપ સામે ટક્કર લેવા માટે આ છ પક્ષો મજૂર થયા છે. ચૂંટણી તૈયારી હાથ ધરવામાં આવી ચુકી છે. અપર કાસ્ટ હિન્દુ લોકો આશરે ૧૫ ટકા મતદારો છે. જેમાં રાજપુત, બ્રાહ્મણ, ભૂમિયારનો સમાવેશ થાય છે. હિન્દુ અને મુસ્લિમ બન્નેમાં બિહારમાં અપર કાસ્ટના મતદારોની ટકાવારી ૨૧ ટકા જેટલી છે. સ્કોલરશીપનો મુદ્દો જટીલ બને તેવી શક્યતા દેખાઈ રહી છે.

સલમાન સામે કેસ ઉપર ૨૦મીએ ચુકાદો જાહેર

નવી દિલ્હી, તા. ૧૮ વર્ષ ૨૦૦૨ના હિંદુ એન્ડ ૨૧ કેસના મામલામાં આજે પોતે સામનો કરી રહેલા સલમાન ખાન માટે કાયદાકીય ગુંચનો દોર અંતબંધ રહ્યો છે. ૧૩ વર્ષ જુના હિંદુ એન્ડ ૨૧ કેસના મામલામાં હવે ચુકાદોનો સમય નજીક આવી ગયો છે. ૨૦મી એપ્રિલના દિવસે ચુકાદો જાહેર કરાય તેવી શક્યતા દેખાઈ રહી છે. સેશન કોર્ટમાં નવેસરથી તૃણલ ચાલી રહી છે. અગાઉ મેજિસ્ટ્રેટની કોર્ટે આજે અપગ્રેડ કર્યા હતા. ઘણી બધી અરજીઓ કોર્ટ સમક્ષ રહેલી છે. જેમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે, અભિનેતાની બેદરકારીના કારણે એક વ્યક્તિનું મોત થયું નહતું બલકે બનાવ બાદ કાર નીચે કચડાઈ જવાથી મોત થયું હતું. ડિકેન્સ વર્કિલે એમ પણ કહ્યું હતું કે અભિનેતાની સ્થિતિ પણ બનાવના દિવસે સારી નહતી. સલમાનના ડ્રાઇવર દ્વારા આ ગાડી ચલાવવામાં આવી રહી હતી. બીજા બાજુ પ્રોસીયુટનની દલીલ છે કે આ કેસમાં પુરાવાને ખોટી રીતે રજુ કરાઈ રહ્યા છે. સલમાન ખાન સામે આ મામલો ખૂબ જ ગંભીર છે.

દલિત સાહિત્ય વિમર્શ (પાના નં. ૪ નું ચાલુ)

● ડૉ. નીરવ પટેલ : ડૉ. બાબાસાહેબ મહત્વપૂર્ણ ગ્રંથ 'હિન્દુ ધર્મનું તત્વ ચિંતન' પર અનોખી શૈલીમાં વક્તવ્ય આપતા ગુજરાત દલિત પ્રતિષ્ઠાના અધ્યક્ષ અને જાણીતા દલિત કવિ શ્રી નીરવ પટેલે 'હિન્દુ ધર્મનું તત્વજ્ઞાન ખરેખર શું છે?' એ પર પ્રકાશ પાથરતા પ્રારંભે જ્યારે આદિમ જીવન જીવતા - ગૂંઘામાં રહેલા આદિમાનવને વરસાદ - લીજળી - ધરતીકંપ કે અન્ય કુદરતી આપત્તિઓ વિચલિત અને અચંબિત કરી દેતી હતી ત્યારે પોતાના યથાસ્થળ, યથાસંજોગ માનવીએ કલ્પનાઓ કરી, અટકળો કરી, ધારણાઓ બાંધી પોતાને અનુકૂળ એવું તત્વજ્ઞાન વિકસાવ્યું હતું. જીવન ટકાવી રાખવા અને જીવનને ઉચ્ચત-ઉદાત બનાવવા માટે એને એવું 'તત્વજ્ઞાન' જરૂરી પણ હતું. કિન્તુ માણસની મૂળભૂત જરૂરિયાતમાંથી જન્મેલા આ અતિ ઉપયોગી 'તત્વજ્ઞાન'ને કેટલાક ધૂર્ત માનવીઓએ એને પાછળથી 'ભગવાન' રૂપે સ્થાપિત કરીને સીમિત કરી દીધું અને પોતાને એ ધર્મના એજન્ટ રૂપે સ્થાપીને, પોતાની જ સત્તા - મહત્તા સ્થાપિત કરી દીધી. આ સ્થાપનાનો હેતુ કેવળ આમ માનવીના શોષણ થકી પોતાને માટે યુગ્મસમૃદ્ધિ - ભોગ વિલાસ - એશ આરામભરી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાનો રહ્યો છે. આ સ્થિતિમાં માનવકલ્યાણ અને અને માનવપ્રગતિ માટે સદાકાળ જરૂરી એવું 'તત્વજ્ઞાન' શું સાચું 'તત્વજ્ઞાન' પુરું પાડે છે ખરું? વર્ણવ્યવસ્થા અને જાતિપ્રથા અને કરોડો દેવ-દેવીઓ વિરોધી એવા ભિન્ન આચાર-વિચારોમાં માનતા, અસંખ્ય સંપ્રદાયોનો ધર્મ શું આ કરી શકે તેમ છે

? એવા આ ગ્રંથમાં ડૉ. બાબાસાહેબે ઉઠાવેલા સવાલો અને આપેલા પ્રત્યુત્તરો ડૉ. નીરવ પટેલે તેમના વક્તવ્યમાં વણી લીધા હતા. ડૉ. નીરવ પટેલે, એ તત્ત્વો જે માણસને રંજાડે છે અને જે નાથી માનવીનું કલ્યાણ ખોટકાર્યું છે, તે શોધી કાઢે તે જ સાચું તત્વજ્ઞાન એમ જણાવી, ઉમેર્યું હતું કે માનવ કલ્યાણ માટે ધર્મ એટલો કારગત નથી નીવડતો, ધર્મ ઉપરાંત વિજ્ઞાન, અર્થશાસ્ત્ર, સમાજશાસ્ત્રના નીત નવા અવિષ્કારો જ એનું જીવન વધુ કલ્યાણકારી અને બહેતર બનાવે છે. શ્રી હરીશ મંગલમ્ : ગુજરાત દલિત સાહિત્ય અકાદમીના મહામંત્રી અને જાણીતા દલિત સર્જક શ્રી હરીશ મંગલમ્, ડૉ. બાબાસાહેબના અત્યંત ચર્ચાસ્પદ અને વિધ્વાનોમાં હોટ ફેવરિટ ગ્રંથ 'હિન્દુ ધર્મના કોયડાઓ' પર મનનીય વક્તવ્ય આપતાં પોતાની સત્તા - શ્રેષ્ઠતા સ્થાપિત કરવા એક વર્ગે અવેશાનિક અને અંધશ્રદ્ધાપૂર્ણ મંત્ર-તંત્ર-વાર્તાઓના સાહિત્ય દ્વારા ખરેખર તો આખા સમાજને ઉડા કળણમાં ફસાવ્યો છે. પરિણામે ધર્મ પણ જાણે ધંધો બની ગયો છે. ડૉ. બાબાસાહેબે ઘણા બધા જોખમો વહોરીને ઠોસબંધ વૈજ્ઞાનિક અભિગમ અપનાવીને પ્રાચીન ગ્રંથોના સાહિત્યની સચ્ચાઈ અને અધિકૃતતા સામે બહુ મોટો પડકાર ફેંક્યો છે. જેને અંધકારનો અહેસાસ ન થાય એ પ્રકાશની શોધ કેવી રીતે કરી શકે? એવા ડૉ. બાબાસાહેબના વિધાનને ટાંકીને, જિજ્ઞાસા અને સંશય જ પ્રગટિત સૂત્રધાર છે એટલે વેદો અને ધર્મગ્રંથોને પણ શંકા રૂપે પર માનવાની જરૂર નથી. શત્રુનો નાશ કરી તેને સંપતિ લૂંટી લઈ, અનુયાયીઓને વહેંચી દેવાની વાત કરતા કોઈ ગ્રંથને શા માટે શંકાથી પર માનવા જોઈએ

? 'મનુસ્મૃતિ'એ વર્ણાશ્રમના વાડાઓ ઉભા કરી ભારતીય સમાજવ્યવસ્થાના પાયા ઢીલા કરી નાંખ્યા છે. ડૉ. બાબાસાહેબે ચેતવણીના સૂરમાં પડકાર ફેંક્યો હતો કે ધાર્મિકતાના અંચળા હેઠળના મૂર્ખતાભર્યા વિચારોને ફેંકી દેવામાં આવે. શ્રી મંગલમ્ રામ, કૃષ્ણ, ઈન્દ્ર, વરુણ, બ્રહ્મા જેવા દેવો અને વેદો ઉપરાંત પ્રાચીન ગ્રંથોને લગતાં અધ્યાત્મિક સાહિત્યના તમામ ઘોષા ઉઠાવવાને 'હિન્દુ ધર્મના કોયડા'માં જે સવાલો વર્ણવ્યા છે તેનો આજે પણ કોઈ જવાબ ક્યાંયથી મળતો નથી. ડૉ. બાબાસાહેબે 'હિન્દુ ધર્મના કોયડાઓ' હેઠળ જે અગણિત સવાલો એમની તર્કપૂર્ણ વિધ્વાતાથી ઉઠાવ્યા છે, તેની તંતોતંત યચાં શ્રી મંગલમ્ એમના વક્તવ્યમાં આવરી લીધી હતી. ● ચંદુ મહેરિયા : જાણીતા દલિત સર્જક અને સામયિક 'દલિત અધિકાર'ના પ્રણેતા ચંદુ મહેરિયાએ ડૉ. બાબાસાહેબ આંબેડકરના અત્યંત મહત્વપૂર્ણ એવા ગ્રંથ 'જાતિ નિર્મૂલન' પર વેધક પ્રકાશ પાથરતા ડૉ. બાબાસાહેબે આ ગ્રંથોમાં તપસીલ કરેલા સત્યોને, આજના સંદર્ભે પણ ખૂબ માર્મિક રીતે મૂકી આપી ખૂબ જ અભ્યાસપૂર્ણ વક્તવ્ય આપ્યું હતું. 'જાતિ નિર્મૂલન' ગ્રંથ એ જાતપાત તોડક મંડળ દ્વારા આમંત્રિત થઈને લાહોરમાં પ્રવચન આપવા જનાર ડૉ. બાબાસાહેબે જે પ્રવચન તૈયાર કર્યું હતું, અને જેની નકલ અગાઉથી આયોજકોને મોકલતાં તેમાંના જલદ વિચારોથી તેમાં સુધારો કરવા આયોજકોએ ડૉ. બાબાસાહેબને વિનંતી કરતાં. 'એક અલ્પવિરામ પણ નહિ સુધરે' એમ જણાવીને પ્રવચન આપવાનું જ માંડી વાળના ડૉ. બાબાસાહેબનું

આ પ્રવચન જે પાછળથી 'જાતિ નિર્મૂલન' હેઠળ ગ્રંથાકાર પામ્યું, તેની વિગતે વાત શ્રી ચંદુભાઈએ કરી હતી. એમના જીવનકાળ દરમિયાન પ્રથમવાર કોઈ હિન્દુ સંગઠન દ્વારા આ પ્રકારના પ્રવચન માટે નિમંત્રણ મળ્યું તો ખરું પણ આખું પ્રવચન જ રદ થયું ને તે એક કરુણાંતિકામાં પરિણમ્યું તેની મર્મભેદી ચર્ચા હાથ ધરતાં શ્રી ચંદુભાઈએ ડૉ. બાબાસાહેબ સામાજિક સુધારાને રાજકીય સુધારાઓ કરતાં પણ મહત્વના ગણતા, અને તે માટે તેમણે રજૂ કરેલ દલીલો - આધારો - પુરાવાઓની વિશદ છણાવટ કરી હતી. સામાજિક સુધારાઓ વિના રાજકીય ક્રાંતિ શક્ય જ નથી, તેવું માનતા ડૉ. બાબાસાહેબના દર્શનને શ્રી ચંદુભાઈએ ભલીપેરે એમના વક્તવ્યમાં વણી લીધું હતું. જાતિ કે જાતિ પ્રથા ખરેખર શ્રમનું નહિ પણ શ્રમિકોનું જ વિભાજન કરે છે, એ સંદેહગી આધારિત શ્રમવિભાજન હરગીજ નથી, એ તો થોપેલું છે. આ પ્રથા જ ખરેખર તો હિન્દુ સમાજને નબળો બનાવે છે, હિન્દુ-મુસ્લિમ તોફાનો સિવાય હિન્દુઓની વિવિધ જાતિઓ ક્યારેય એક બીજા સાથે સંલગ્ન થતી નથી, એવા ડૉ. બાબાસાહેબના બેબાક મતનો ઉલ્લેખ કરી સમાજવિરોધી ભાવના જાતિપ્રથાનું એક કનિષ્ઠ લક્ષણ છે. આ દેશમાં જ્યાં સુધી જાતિવાદ અસ્તિત્વમાં રહેશે ત્યાં સુધી હિન્દુ ધર્મ મિશનરી ધર્મ નહીં બની શકે તથા આજે જે ૪૦૦૦ થી વધુ જાતિઓ અસ્તિત્વમાં છે, એ બતાવે છે કે યાતુવર્ણનો અમલ હવે સંભવ નથી. હકીકતમાં તો તટસ્થતાનો ડોળ ક્યાં વિના સમાજ વ્યવસ્થામાં પરિવર્તન લાવવો એ જ આજના સમયનો પોતો કરાર છે. બાબાસાહેબનું